

KATEDRA
BLÍZKÉHO VÝCHODU
Filozofická fakulta
Univerzita Karlova

Posudek na závěrečnou studentskou práci

Název práce: Morfologická adaptace a extrakce afixů u turkických lexikálních přejímek v ruštině a srbštině

Typ práce: diplomová

Autor práce: Bc. Vitali Brezhnev

Autor posudku: Mgr. Lubomír Novák, Ph.D.

	Hodnocení
Badatelská otázka/hypotéza	dobře
Způsob práce/metodologie	dobře
Naplnění zadání	dobře
Práce s prameny a odbornou literaturou	dobře
Stylistická úroveň a struktura práce	dobře
Formální náležitosti (jazyková správnost, citace, odkazy, bibliografie)	dobře

Slovní hodnocení:

Anglicky psaná diplomová práce Vitalie Brezhneva přináší neotřelé téma spojené se studiem turkických lexikálních přejímek ve vybraných slovanských jazycích – konkrétně na příkladě srbštiny a ruštiny. Autor sám přiznává, že práce je inspirována pracemi kavkazologickými, které zkoumají právě morfologickou adaptaci turkicizmů v kavkazských jazycích. Zvolené téma i jeho zdroj inspirace naznačuje zajímavé výsledky, které by následně mohly být aplikovány na další slovanské jazyky, případně i na řečtinu či albánštinu.

Nadějně zvolené téma však nebylo autorem naplněno. Práce o 57 stranách textu, z nichž je řešení rozvedeno jen na 43 stranách v osmi kapitolách a dalších 5 stran představuje bibliografie, je na spodním rozsahu očekávaném od diplomové práce, ne-li pod ním. Rozsah práce předjímá i její kvalitu – celkový dojem je spíše plytký, autor pouze klouže po povrchu a nepokouší se o hlubší uchopení celé problematiky. V úvodní části Brezhnev představuje teoretické a metodologické vymezení své práce, bohužel však přináší pouze obecný nástin metodologie, neuvádí, jak konkrétně bude metoda užita na zvoleném materiálu.

V druhé kapitole, která je věnována představení turkických a slovanských jazyků. Zde se začíná objevovat celá řada nedostatků – prvním z nich je neexistence podkapitoly 2.1, druhá kapitola tedy začíná až částí 2.2 věnované turkickým jazykům. Jelikož je práce o turkických výpůjčkách, postrádám v této části hlubší popis turkické jazykové skupiny a vzhledem i k zaměření na kontakt s ruštinou a srbštinou, chybí zde uvedení relevantních turkických

KATEDRA
BLÍZKÉHO VÝCHODU
Filozofická fakulta
Univerzita Karlova

jazyků, které měly na zvolené slovanské řeči vliv. U dělení turkických jazyků uvádí čuvaštinu jako jediného představitele samostatné (tzv. *lir-turkické* či *oghurské*) větve, do níž patřila i chazarština a povolžská bulharština – jazyky relevantní pro turkicko-slovanský jazykový kontakt. Následující část (2.3) představuje slovanskou jazykovou skupinu – zde, podobně jako v předchozí části, se dozvídáme o jednotlivých slovanských jazycích a jejich geografickém rozšíření, chybí zde však hlubší gramatická charakteristika celé skupiny, případně jevů relevantních pro ruštinu a srbštinu (ty zde sice představeny jsou, ale jen velmi mělce). Zajímavé je i sdělení hned z úvodu této podkapitoly, kdy autor tvrdí, že „[s]lavic languages is a group of Indo-European languages which comes from the common ancestor, the Proto-Slavic language.“ (str. 16) – věta působí dojmem, že slovanské a indoevropské jazyky jsou odvozeny od společného základu – praslovanštiny!

Třetí (čtvrtá?) část druhé kapitoly (2.4) se věnuje historickému kontextu turkicko-slovanského jazykového kontaktu, uvádí tři etapy turkicko-slovanského kontaktu (do 7. stol. po Kr.; 7.-14. stol. po Kr. a od 17. stol. po Kr.), pro každé období uvádí i několik příkladů přejímek. Zde je velká škoda, že chronologické fáze dále nezohledňuje při analýze jednotlivých turkických přejímek.

Ke konci této části uvádí, „[t]he concept of Turkism is a complex topic. It is important to consider both the question of ancient borrowings into the Turkic languages and the possible language contacts of the early Turks (Dybo: 2007: 3; Buribajeva 2013: 101)“ (str. 18), dále uvádí i některá lingvistická pojetí termínu *turkismus* (str. 18-19), aniž by však sám uvedl, jakým způsobem tento termín vnímá/používá v dané práci. Pouze v poznámce 1 (str. 9) uvádí, že bude užívat anglické *Turkism* pro turkické jazyky obecně, nikoliv jen o turečtinu, jak samotné slovo naznačuje (škoda, že diplomanta nenapadlo použít existujícího termínu *turkicismus/Turkicism*). Zdánlivá drobnost nevyjasnění, co přesně autor rozumí pod termínem *Turkism*, je však zásadní vzhledem k vymezení celého tématu – bude studovat pouze slova turkická nebo i slovní zásobu z jiných jazyků, která se do slovanských jazyků dostala prostřednictvím nějakého turkického jazyka? (Jen na okraj, na str. 18 uvádí ve druhém období slovansko-turkického kontaktu turkické *büsrä*(sic!) a turecké *ambar*, kdy jde vlastně o arabské, respektive perské slovo v poturečtěné formě.) Definice turkické lexikální přejímky měla být spíše součástí metodologické části práce.

Čtvrtá kapitola nazvaná *Inflectional characteristics of Turkic borrowings in Russian and Serbian* představuje příklady zařazení turkických výpůjček do ruského a srbského gramatického systému, věnuje se mechanismům přiřazení ke jmenným deklinacím, gramatickému rodu, životnosti či adaptace sloves apod. Zde diplomant uvádí celou řadu srbských a ruských termínů, někdy doplněných o turkický etymon, jindy však etymon chybí. V ojedinělých případech je překlad příkladu úplně vynechán, např. na str. 26 je ruské

KATEDRA
BLÍZKÉHO VÝCHODU
Filozofická fakulta
Univerzita Karlova

кырбашу jak bez překladu, tak bez etymonu. Obecně lze soudit, že autorovo zacházení s ruskými, srbskými a turkickými apelativy předpokládá, že čtenář práce je plně obeznámen jak s gramatikou a lexikem srbštiny a ruštiny, ale i se znalosti celé škály turkických slov v celé šíři termínu *turkický*.

U některých příkladů se pak objevují různé chyby, jako např. „For living beings, the grammatical gender is assigned based on which biological sex the lexical meaning of the word corresponds to. For example: *m. janičar* ‘janissary’; *kaduna* ‘lady’.“ (str. 24) – jak máme chápat *kaduna* ‚paní‘, které je podle přirozeného rodu femininum, ale uvedený příklad se zdá, že referuje pouze o maskulinech, nebo autor jen zapomněl napsat „f.“. V následujícím odstavci se objevuje srbské *džámija* s označením přízvuku, který však není v srbských (i ruských) příkladech jindy zohledněn. Třetí z uvedených způsobů přiřazení turkicismů podle rodu je celý zkopírovaný z předchozí strany pojednávající o stejném problému v ruštině, s tím, že Brezhnev ani neopraví písmena azbuky za latinková a na konci odstavce zapomene vyměnit ruštinu za srbštinu: „In cases where it is difficult to assign a loanword to one or another grammatical gender, for example, in the case of invariable inanimate nouns or when the loanwords have word-finals nontypical for Serbian (e.g. *-u(sic!)* or *-y(sic!)*) the grammatical gender is assigned according to semantic connections and analogies with equivalent words or words of general lexical meaning in Russian(sic!).“ (str. 24).

Část 4.5 pojednává o kategorii pádu v srbštině a ruštině, uvádí dokonce dvě tabulky deklinace maskulina zakončeného konsonantem a vokálem *-a* (str. 26-27). Tyto tabulky ukazují zapojení výpůjček do flexe ruštiny/srbštiny, s tím, že auto uvádí, že ve flexi veskrze odpovídají (*mostly follow*) paradigma domácích slov – podle uvedených příkladů jde o naprostou shodu, vzhledem k tématu práce by bylo zajímavé uvést i ty příklady, které vykazují určité výjimky ve flexi, které by mohly ukázat např. na hlubší stáří výpůjčky či její plnější zapojení do domácího gramatického systému. Ostatně, obě tabulky považuji za zbytečné, jelikož neukazují nic jiného než jen potvrzení faktu, že přejímky jsou plně adaptovány do nativní gramatické struktury – přínosné by např. bylo tabulku doplnit o flektivní tvary turkické, aby byl vidět rozdíl v pádovém systému obou jazykových větví. Podobně i tabulky slovesné konjugace srbského a ruského slovesa (navíc pouze s tvary přítomnosti; str. 29, 30) bez srovnání s vypůjčeným slovesem (natož pak turkickou konjugací) působí nadbytečným dojmem.

V pojednání o adaptaci turkických sloves autor uvádí srbská slovesa dovozená od tureckých tvarů perfekta – tento jev by zaslužil větší pozornost a srovnání se slovesy odvozené od turkických (přítomných) kořenů – už i z důvodu, že, pokud se nemýlím, je obecně častější tendence tvořit nová slovesa právě od kořene, nikoliv od minulého kmene, či od nějakého finitního slovesného tvaru (ostatně, část této problematiky je rozvedena v následující podkapitole na příkladě ruského *не бeльмеса*, srbské tvary od perfektního kmene jsou zde

KATEDRA
BLÍZKÉHO VÝCHODU
Filozofická fakulta
Univerzita Karlova

zmíněna jen stručně). Na str. 30 uvádí: „[m]any Turkic verbs are compound, i.e. consist of a noun or an adjective [...] and an auxiliary verb“ – zde by bylo vhodnější větu postavit jinak, aby bylo jasné, že autor myslí tzv. složená slovesa (*compound verbs*), tedy jev, který se do turkických jazyků dostal z perštiny.

Šestá kapitola s názvem *Morphological derivation as the indicator of the assimilation process of Turkic words in Russian and Serbian languages* (str. 37 a jediný řádek str. 38) na jediné stránce uvádí několik příkladů zapojení turkicismů ve slootovorbě, kdy nevidím jasnou souvislost mezi jménem kapitoly a textem samotným – pod uvedeným jménem bych si spíše představil analýzu turkických elementů (i ve výpůjčkách) spíše v chronologickém a/nebo sémantickém, frekvenčním aj. pohledu. Výsledkem by pak byla analýza výpůjček, které jsou plně adaptovány do nového jazyka tak, že např. vykazují nepravidelné tvary připodobněné nativním slovům, četnost určitých elementů v derivaci apod.

Sedmá kapitola se věnuje extrahovaným turkickým sufixům, které byly vypůjčeny do srbštiny (v ruštině tento rys chybí). Autor zde uvádí řadu turkických slootovorných sufixů a jejich response v srbštině. Tuto část považuji za zdařilejší část práce, jelikož představuje komplexní sadu turkických slootovorných afixů, které jsou v srbštině produktivní a zachovávají funkční rozlišení jednotlivých sufixů, jen v případě sufixu *-čija/-džija* bych ocenil, kdyby autor zmínil distribuci jednotlivých alomorfů. U sufixu *-(a)na* uvádí turecké *çayhane* ‚čajovna‘ odvozené od slova *çay*, autorem překládané jako ‚kráva (cow; str. 44)‘ místo správného ‚čaj‘.

Poslední, osmá, kapitola je krátkým shrnutím celé práce. Spíše než závěr, který by zdůraznil nejdůležitější či nejzajímavější výsledky celé práce, jde o dvoustránkové resumé. Za skutečné shrnutí celé práce lze považovat jediný odstavec v závěru kapitoly:

„[t]o conclude, the study showed that the hypothesis about the similarity of the morphological adaptation of the borrowings and the extraction of affixes of similar Turkic languages in similar Slavic languages is wrong.“
(str. 51).

Ano, i negativní zjištění je pro vědu důležité, avšak takto vágně postavený závěr, s ještě vágnějšími termíny *podobné turkické jazyky* a *podobné slovanské jazyky* (podobné jak? jaký má ta podobnost vztah k morfoložické a gramatické adaptaci? a také podobné kdy?). Úmyslně až na závěr se vrátím k samotné výzkumné otázce, nikoliv k zajímavému tématu studia jazykového kontaktu. S ohledem na shrnutí práce si položíme diplomantovu výzkumnou otázku (která se ostatně opakuje jinými slovy několikrát na str. 10-11):

„The research question of the current study is whether the similar Slavic languages, Russian and Serbian, which have had different experiences of the language contacts

KATEDRA
BLÍZKÉHO VÝCHODU
Filozofická fakulta
Univerzita Karlova

with similar Turkic languages would process the Turkic borrowings in principally similar ways.“ (str. 10).

Opakující se výrok o podobnosti ve výzkumné otázce – nejdříve srbštiny s ruštinou, pak (nějaké) podobné turkické jazyky a pak konstatování o podobném způsobu zacházení s turkickými přejímkami – staví celou výzkumnou otázku od vágní roviny: a) máme zde nějaké podobné slovanské jazyky (ano, jsou si podobné, jinak by nepatřily do stejné skupiny, to co je esenciální je míra podobnosti relevantní pro danou práci), konkrétně tedy srbštinu a ruštinu, ale zde bychom potřebovali vědět relevantní podobnosti, které by měly být rozvedeny; b) zde, ani jinde v práci není uvedeno, co si máme představit pod *podobnými turkickými jazyky* – některé navzájem podobné turkické jazyky nejsou vůbec relevantní pro celou práci, Brezhnev rovněž vůbec neuvádí nějaký konkrétní turkický jazyk s výjimkou turečtiny – turkických jazyků je řada a tak, jak jsou si podobné, tak se i navzájem ode sebe liší a mnohdy právě ty odlišnosti jsou relevantnější pro pochopení vzájemného vztahu těch vágně podobných jazyků. Dle čeho c) soudí, že nejasná podobnost ruštiny a srbštiny povede k adaptaci turkických výpůjček v podstatě stejně – tuto hypotézu je opět třeba více rozvést, aby vytvořila stabilní základnu pro další výzkum. Výhodou takto vágní výzkumné otázky je, že se na ní dá i vágně odpovědět, takže jsem se dozvěděli, že daná hypotéza je špatně, nedozvídáme se však proč a z textu to taky patrně není.

Otázky k rozpravě:

S odkazem na výtku týkající se nejasnosti, které turkické jazyky máte na mysli s ohledem na kontakt s jazyky slovanskými (ne nutně jen srbštinu a ruštinu), mohl byste jmenovat relevantní turkické jazyky s ohledem na navrženou periodizaci turkicko-slovanského jazykového kontaktu?

V části 4.7 u slovesné derivace ignorujete ruský slovesný sufix *-ировать* a srbské *-ovati* a *-irati* (cf. Олга Ристћ: Однос основе и наставака *-овати*, *-исати*, *-ирати* глагола страног порекла. In: Наш језик XVIII/3, 1970, str. 131-161). Proč jste tyto slovesa tvořená pomocí těchto produktivních sufixů úplně vypustil?

Celkové hodnocení:

Brezhnevova diplomová práce je promarněnou šancí proměnit zajímavé a neotřelé téma v kvalitní studii turkicko-slovanského jazykového kontaktu. Položená výzkumná otázka se dá odpovědět i letným nahlédnutím do relevantních etymologických slovníků a gramatik ruštiny a srbštiny a přínosem by byl právě hlubší výzkum zohledňující chronologii i zdrojový turkický (případně perský, arabský aj.) jazyk – ostatně ruština byla v průběhu staletí v kontaktu s celou řadou různých turkických jazyků a dialektů, jistě o poznání více, než z druhé strany jinak intenzivní osmanský vliv v Srbsku. Diplomant by měl rovněž zohledňovat, nebo alespoň vysvětlit použité termíny, jinak práce působí dojmem samé orientace v oboru – např. konstatovat, že státním jazykem Osmanské říše (na území

KATEDRA
BLÍZKÉHO VÝCHODU
Filozofická fakulta
Univerzita Karlova

dnešního Srbska) byla turečtina, nikoliv osmaňtina je v oboru blízkovýchodních studií vyložene *faux pas*, ostatně i s ohledem, že se oba jazyky v mnohém liší (a bylo by třeba dobré sledovat reálné výpůjčky z turečtiny v srbštině, nejen ty osmaňské). Práci bych vytknul poměrně malé množství příkladů, a těm stávajícím pak již zmíněné časté chybění etymonů, ojedinele i překladů obecně. Výrazně by napomohlo, kdyby diplomant k práci připojil i přílohy, které by představily korpus zkoumaných slov a tvarů či by jinak ukázaly, jakým způsobem a s jakým materiálem konkrétně diplomant pracoval.

Diplomová práce působí dojmem, že byla šita horkou jehlou, tomu nasvědčují různé typografické nedostatky (chybějící či přebývající interpunkce, překlepy, použití stejného textu dvakrát s nedůslednou zpětnou kontrolou apod.). Práce působí plochým dojmem, diplomant neprokázal, že by výrazněji pronikl do zkoumané problematiky a vyložene promarnil potenciál, který přinášelo zvolené téma. Malý záběr představuje i bibliografie k práci – je patrné, že autor si nedal mnoho práce s hledáním pramenné základny, jelikož vedle relevantních etymologických slovníků zde spíše představuje obecné příručky než konkrétněji zaměřené studie.

Vzhledem k výše uvedeným nedostatkům práci **nedoporučuji** k obhajobě.

V Praze dne 27. 8. 2022

podpis